

schválně, ty ho ještě neznáš, Rodione! Včera hájil jejich stanovisko taky jen proto, aby si ze všech vystřelil. Co všechno tam včera napovídal, pane na nebesích! A oni mu sedli na lep...! A takhle se baví už čtrnáct dní. Loni nám bůhvíproč namluvil, že odejde do kláštera, a bulíkoval nás dva měsíce! Nedávno zas přijel s tím, že se žení a že je všechno hotové. I nové šaty si dal ušít. Už jsme mu posílali blahopřání. Ale neměl ani nevěstu, vůbec nic nebylo, fata morgána!“

„Lžeš! Šaty jsem si dal ušít předtím. A právě šaty mě přivedly na myšlenku, že si z vás trochu vystřelím.“

„Opravdu jste takový taškář?“ zeptal se rozverně Raskolnikov.

„Vy nevěříte? Jen počkejte, i vás nachytám, chachacha! Ne, ale teď už vážně: řeknu vám, co si opravdu myslím. V souvislosti se všemi těmihle problémy, zločiny, prostředím, děvčátky jsem si teď vzpomněl na jeden váš článek, který mě ostatně zajímal od začátku. Myslím ten O zločinu... nebo jak jste ho nazval, teď si nevzpomenu. Před dvěma měsíci v Periodickém slově jsem měl potěšení to číst...“

„Můj článek? V Periodickém slově?“ zeptal se udiveně Raskolnikov. „Asi před půl rokem, když jsem přestal chodit na fakultu, jsem opravdu napsal článek o jedné knize, ale tehdy jsem ho dal do listu Týdenní slovo, a ne Periodické slovo.“

„Ale dostal se do Periodického.“

„Tenkrát můj článek přece neotiskli proto, že Týdenní slovo přestalo vycházet...“

„To je ovšem pravda, ale Týdenní slovo se vlastně sloučilo s Periodickým slovem, proto i váš článek vyšel před dvěma měsíci v Periodickém slově. Copak jste to nevěděl?“

Raskolnikov skutečně o ničem nevěděl.

„Ale bože, vždyť u nich za ten článek jistě máte honorář! Máte vy divnou povahu! Žijete tak samotářsky, že vám uniknou i takovéhle věci, které jsou přímo ve vašem zájmu. To, prosím, musíte uznat.“

„Výborně, Rod'ko! Já také nic nevěděl!“ zajásal Razumichin. „Hned dneska zaskočím do čítárny a vypůjčím to číslo! Před dvěma měsíci? Kdy přesně? Ale já ho stejně najdu! To je věc! A nic neřekne!“

„A jak jste poznal, že článek je ode mě? Podepsal jsem ho jen značkou.“

„Jen náhodou, teprve v těchto dnech. Známe se s jedním jejich redaktorem... Velmi mě to zaujalo.“

„Pokud se pamatuju, všímám si tam psychologického stavu zločince v průběhu spáchání zločinu.“

„Tak, tak, a dokazujete, že akt spáchání zločinu je provázen vždy chorobným stavem. Velmi, velmi originální názor, ale... mne vlastně tolik nezaujala tato pasáž vašeho článku, jako jistá myšlenka, které se dotýkáte na konci článku, ale kterou bohužel nadhazujete jen letmo a nejasně... Zkrátka, vzpomínáte-li si, zmiňujete se o tom, že na světě existují jedinci, kteří mohou... totiž ne snad mohou, nýbrž mají plné právo páchat všechny přečiny i zločiny, a na které se jako by nevztahují zákony.“

Raskolnikov se ušklíbl tak záměrně překroucenému výkladu své myšlenky.

„Jakže? Cože? Právo na zločin? Snad ne ‚zhoubné prostředí‘?“ zajímal se skoro zděšeně Razumichin.

„Ne, ne, to vůbec ne,“ odpověděl Porfirij. „Něco jiného: v jeho článku jsou lidé děleni na obyčejné a výjimečné. Obyčejní musí pěkně poslouchat, právě proto, že jsou obyčejní. Výjimeční však mají právo páchat jakékoliv zločiny a jakkoliv přestupovat zákony, zase v podstatě proto, že jsou výjimeční. Říkáte to přece tak, nemýlím-li se?“

„Ale jak to? To přece není možné!“ drmolil užasle Razumichin.

Raskolnikov se opět ušklíbl. Okamžitě pochopil, kam ho chtějí dostat; na svůj článek se dobře pamatoval. Rozhodl se, že výzvu přijme.

„Takhle to ovšem neříkám,“ rozhovořil se prostě a skromně. „Ale přiznávám, že jste si to téměř správně vyložil, dokonce, chcete-li,

naprosto správně... (To „naprosto správně“ kvitoval přímo s potěšením.) Rozdíl je jedině v tom, že vůbec nedokazuji, že výjimeční lidé stůj co stůj musí a jsou povinni páchat vždy a stále všemožné přečiny, jak říkáte vy. Mám dokonce dojem, že takový článek by ani nesměl být uveřejněn. Já jsem všehovšudy naznačil, že „výjimečný“ člověk má právo... ovšem ne oficiální právo, nýbrž sám pro sebe právo dovolit svému svědomí překročit... některé překážky, a to výhradně jenom v tom případě, jestliže tím je podmíněno uskutečnění jeho myšlenky (která někdy může být dobrodiním pro celé lidstvo). Zmínil jste se, že můj článek není dost jasný; jsem ochoten vám ho objasnit, jak budu schopný. Doufám, že se nemýlím, předpokládám-li, že si to dokonce přejete, tak prosím. Domnívám se totiž, že kdyby Keplerovy nebo Newtonovy objevy pro nějaké komplikace mohly proniknout k lidstvu jen za cenu obětování života jednoho, deseti, sta a tak dále lidí, bránících tomu objevu nebo stojících mu v cestě jako překážka, pak by měl Newton právo, a dokonce povinnost... *odstranit* těch deset nebo sto lidí, aby mohl své objevy dát celému lidstvu. Z toho všeho vůbec nevyplývá, že by Newton měl právo zabíjet, koho si zamane, každého, koho potká a kdo mu přijde do cesty, nebo krást každý den na bazaru. Dále, pokud se pamatuji, ve svém článku vyvozují, že všichni... například takoví zákonodárci a organizátoři lidstva, počínaje nejstaršími a pokračuje Lykurgy, Solony, Mohamedy, Napoleony a tak dále, byli všichni do jednoho zločinci už jen proto, že nastolováním nových zákonů přestupovali staré, posvátné pro společnost a zděděné po otcích, a samozřejmě že se nezastavovali ani před krví, v případě že jim krev (a často naprosto nevinná a vznešeně prolitá za dřívější zákon) mohla pomoci. Dokonce je příznačné, že většina těchto dobrodinců a organizátorů lidstva prolila zvláště strašné množství krve. Zkrátka, jak sami vidíte, neříkám zatím nic tak nového. To všechno už jste mohli číst a také četli tisíckrát. Pokud pak jde o mé dělení lidí na obyčejné a výjimečné, souhlasím s tím, že je trošku svévolné, ale já přece netrvám

na žádných přesných číslech. Mně jde hlavně o samu myšlenku. A ta tkví v tom, že i příroda zákonitě dělí lidi *obecně vzato* na dvě třídy: na nižší (obyčejné lidi), to je, abych tak řekl, na materiál sloužící jen k plození sobě podobných, a na vlastní lidi, to je takové, kteří mají dar nebo talent říct ve svém prostředí nové slovo. Pododdělení je tu ovšem nekonečné množství, avšak charakteristické znaky obou tříd jsou dostatečně výrazné: první třída, tedy materiál, jsou obecně vzato lidé konzervativního založení, zkostnatělí, žijící v poslušnosti, otrocké duše. Podle mého názoru je dokonce jejich povinností poslouchat, protože je to jejich poslání, a není v tom tedy pro ně naprosto nic ponižujícího. Druhá třída jsou ti, kdo stále přestupují zákony, bořitelé nebo lidé, kteří k tomu mají sklon, jak vysvítá z jejich schopností. Zločiny těchto osob jsou samozřejmě relativní a pestré; ponejvíce tito lidé vyžadují velmi různými formami zničení dosavadního ve jménu lepšího. Ale potřebuje-li takový pro svou myšlenku překročit třeba i mrtvolu, krev, může podle mého názoru ve svém nitru s dobrým svědomím rozhodnout, že se před tím nezastaví – ovšem úměrně k velikosti své myšlenky, na to nezapomeňte. Jen a jen v tomto smyslu mluvím ve svém článku o jejich právu na zločin. (Jistě jste stále pamětlivi toho, že jsme vyšli z právnických hledisek.) Ale není třeba čehokoliv se obávat: masy jim nikdy toto právo nepřiznávají, odsuzují je na smrt a věší (více nebo méně) a tím naprosto oprávněně splňují své konzervativní poslání, avšak přitom ovšem v příštích pokoleních tytéž masy stavějí popraveným pomníky a uctívají je (více nebo méně). První třída je odevždy pánem současného, druhá pánem příštího. První udržují svět a rozmnožují ho co do počtu; druzí světem hýbají a vedou ho k cíli. Jak jedni, tak druzí mají naprosto stejné právo na život. Prostě podle mne mají všichni stejné právo a – *vive la guerre éternelle*⁵ – dokud se ovšem nedočkáme Nového Jeruzaléma!“

---

5 At' žije věčná válka!